

CARTEA-MANUSCRIS "WANDERSTAB" - LUCRARE REALIZATĂ DE CARMEN SYLVA

de DORINA TOMESCU

La 29 decembrie 1892/10 ianuarie 1893, Moștenitorul prezumtiv al Coroanei României, Principele Ferdinand de Hohenzollern, nepotul Regelui Carol I se căsătorește cu Princesesa Maria de Marea Britanie, fiica ducelui de Edimburgh, el însuși fiu al reginei Victoria și a ducesei Maria, fiica țarului Alexandru al II-lea.

Prin această căsătorie se obțineau: garanția asigurării păcii în Europa și consolidarea poziției României pe plan internațional.

Serbările prilejuite de acest eveniment la care au luat parte numeroase capete încoronate, principii și înalți demnitari au avut loc la castelul Sigmaringen. În centrul atenției se aflau o tânără princesă blondă "cu părul încrețit pe frunte după moda reginei Alexandra", în vârstă de 17 ani și un Principe care căpătase gradul de maior chiar în ziua căsătoriei¹, și care era menit să ajungă regele tuturor românilor.

Și totuși, de la această nuntă princiară lipsea tocmai Regina Elisabeta a României. Ea se afla, din motive de sănătate, la Neuwied încă din luna iunie a anului 1892. Viitoarea mireasă și mama sa Ducesa de Edimburgh, însoțite de principele Ferdinand o vizitaseră pe regina Elisabeta la reședința sa de la Neuwied în 21 decembrie². Cu această ocazie Regina, Carmen Sylva cum i se mai spunea datorită operelor literare publicate sub acest pseudonim i-a dăruit Princesesei Maria, ca dar de nuntă, o carte-manuscris cu poezii și desene realizate pe foi de fildeș ferecată cu aur cu pietre prețioase intitulată "Wanderstab" (Toiagul de călătorie)³.

În prezent acest manuscris se află expus în Tezaurul istoric din Muzeul Național de Istorie a României.

După 150 de ani de la nașterea Reginei - poete Elisabeta, numele ei rămâne și astăzi legat de ceea ce înseamnă cultură, abnegație, caritate. De asemenea, credem că nu exagerăm dacă spunem că Regina Elisabeta, prin tot ceea ce a făcut, a intrat în legendă pentru că așa cum spunea Lucian Blaga: "ceea ce istoria nu uită devine legendă".

Paulina-Elisabeta-Otilia-Luiza de Wied s-a născut la Neuwied, în 29 decembrie 1843⁴, într-o familie princiară preocupată de literatură, istorie, filozofie și artă. Biblioteca bogată, colecțiile științifice, atelierile de desen făcuseră din reședința familiei de Wied adevărate sanctuare de artă și cultură.

Educația excepțională primită în copilărie a avut un rol deosebit la dezvoltarea personalității Reginei-poete de mai târziu. La educația ei literară contribuise și doamna de onoare a mamei sale Prințesa Maria din casa de Nassau, domnișoara Lavater. Aceasta o învățase să recite pagini întregi din Corneille, Racine, Moliere, Shakespeare. De asemenea, împreună cu mama sa citea opere din Schiller și Goethe⁵.

De la tatăl ei, Hermann de Wied a învățat sistemele filozofice ale lui Kant, Fichte etc., și principiile desenului și ale picturii. Este absolut necesar să amintim și faptul că tânăra prințesă Elisabeta cunoștea mai multe limbi străine: engleză, franceză, italiană, rusă, suedeză, latină, greacă și mai târziu a învățat și româna⁶.

O mare pasiune pe care o regăsim amplificată pe parcursul vieții, a avut-o pentru muzică; cânta la pian de la 5 ani și cunoștea toate simfoniele lui Beethoven.

Copilăria, în mare parte și-a petrecut-o la Monrepas, fostul pavilion de vânatoare clădit de strămoșul ei, Frederic Alexandru de Wied (1737-1791) în 1784, transformat în reședința de vară a familiei; pădurea de aici a devenit pentru totdeauna raiul Elisabetei⁷.

Inspirată fiind de natura în mijlocul căreia se simțea atât de bine, Prințesa Elisabeta a început să scrie primele versuri la vârsta de 10 ani. Pseudonimul de Carmen Sylva⁸ nu a fost altceva decât expresia sentimentelor sale de recunoștință față de pădure și viețuitoarele ei - așa cum mai târziu ne explică însăși Regina în volumul "Cugetările unei regine".

"Carmen este viersul, Sylva e pădurea,

Viersul de la sine e merit să-i sune,

Și de-aș fi născută și creșteam aiurea,

Cântecele mele n-ar avea ce spune".

Mai târziu, în 1884 când îi apare volumul de versuri "Monrepas" (ediția I), prima poezie se intitula "Carmen" iar ultima "Sylva". Era împărțit în douăsprezece părți corespunzătoare celor 12 luni ale anului. Pentru fiecare lună erau tot atâtea poezii câte zile erau în luna respectivă⁹.

Mai semnase și cu pseudonimul E.Wedi¹⁰ în 1878, când practic traduce în limba germană poeziile lui Vasile Alecsandri "Stelele" și "Secerișul"; se va folosi însă până la sfârșitul vieții de cel care va fi cunoscut de o lume întreagă și care i-a adus atâta glorie: Carmen Sylva.

Probabil că Vasile Alecsandri a fost printre primele personaje care au fost prezentate Elisabetei la revenirea ei în țară (1869). El a încurajat-o să publice lucrările literare pe care Principesa Elisabeta le ținea ascunse crezând în sinea sa că profesiunea de poetă ar fi incompatibilă cu aceea de suverană. Între cei doi poeți se va instala astfel, o lungă perioadă de colaborare și prietenie care va dura până la moartea lui Alecsandri.

Deci, la 35 de ani Principesa Elisabeta își făcea debutul în lumea literelor. "Cel mai mare poet român mi-a arătat talentul meu de poetă"¹¹, spunea mai târziu Regina Elisabeta. Desigur că acesta îi dovedise Suveranei regalitatea gloriei literare.

Dar, o pasiune care nu a părăsit-o niciodată pe Carmen Sylva a fost arta miniaturii. În acest sens amintim faptul că o moștenea pe străbuna sa Maria-Luiza de Wied care fusese traducătoare, compozitoare, dar și o miniaturistă talentată.

Carmen Sylva luase lecții de desen în primul rând de la tatăl său, apoi de la d-na Schrödter, la Carlsruhe în 1862-1863, învață tehnica acuarelei. În miniatură se perfecționează în anul 1874, în țară, luând lecții de desen cu o elevă a lui Horace Vernet, d-na Pinel - directoarea Azilului Elena¹².

Multe cărți a lucrat cu răbdarea-i caracteristică pe pergament, și multe enluminuri pentru biserici. Ea a reînviat un gen de ilustrație de mult uitată care ne poartă cu gândul la vremurile îndepărtate când Dürer ilustra cartea de rugăciuni a împăratului Maximilian¹³.

Deci, figurile, desenele, îngerii sunt toate executate în maniera psaltirilor din Evul mediu și din epoca Renașterii. Genul Carmen Sylva avea originalitatea sa și o dezvoltare cu totul aparte. Dacă introducerea arabescurilor o apropia de missalele medievale, motivele decorative românești folosite, au adus nota de originalitate.

În acest context, lucrarea Wanderstab finalizată în septembrie 1892 capătă o importanță deosebită.

Manuscrisul are H=7 cm., La=5,7 cm., Gr=6,5 cm, G=790 gr. Este alcătuit din două coperti din plăci de fildeș cu montură de aur, diamante, safire și 26 file, de asemenea, din fildeș cu rame din aur strânse prin articulații de inele. Filele sunt fixate printr-o bandă apărătoare din aur, îndoită unghiular, pe care sunt inscripții în limba germană. Pe coperti sunt pictate diverse personaje dispuse pe trei registre acoperite de o placă din cristal și despărțite în casete cu nervuri încrustate cu diamante. Sub fiecare pictură există câte un titlu (explicație) ce merge câteodată și lateral, în limba germană, cu caractere gotice. Pe fiecare colț al copertilor este fixat câte un safir, (unul lipsind). Pe marginea laterală a copertilor (pe fața interioară) sunt următoarele cugetări, de asemenea în limba germană, dispuse astfel:

“Arată că viața e frumoasă. Fiecare val te poartă spre înălțimi mai ales dacă furtuna e violentă” - pe prima copertă.

“Fă ca să răsune bucuria ta/ Mulțumește pentru tot, că norii ce aleargă pe cer sunt alungați de dimineața ce se aprinde” - pe a doua copertă.

Pe banda apărătoare sunt gravate următoarele cugătări:

“Deci fi tu însăși un musafir pe pământ.

O pasăre pe ramura mlădioasă.

Un toiaș într-o mână” - în parte din mijloc

“Cu un toiaș în mână/ Astfel treci mai departe

Biruitoare a tărâmului străin să fii” - în partea de jos.

De asemenea, pe partea interioară sus este autograful: Carmen Sylva și 10 ianuarie 1893; iar pe partea exterioară autograful Elisabeth.

Coperțile sunt închise printr-un zăvor dreptunghiular din aur decorat cu email policrom în motive geometrice, în mijloc fiind o cruce.

Pe cotor, într-un fond emailat policrom și decorat pe întreaga suprafață cu motive florale și geometrice este scris cu litere de mână: Wanderstab.

Ultima filă are și semnătura autograf a autoarei: Elisabeth, sept. 1892, Carmen Sylva.

Plesa nu este marcată, dar cei mai mulți biografi ai reginei Elisabeta menționează numele giuvaergiuului Hermeling din Köln¹⁴ drept autor al ferecăturii acestui manuscris. Iar filele din fildeș s-ar putea să fi fost executate de furnizorul Casei Regale Franz Brang, care era specialist în sedef, fildeș și baga.

Pe file sunt poezii cu caracter religios, psalmi, pictură, miniaturi și inițiale, toate executate de Carmen Sylva. De multe ori fundalul este aurit, iar scrisul este alb, negru sau aur; caracterele sunt gotice.

Versurile trădează o inimă nobilă, sensibilă și generoasă. Stilul este romantic și sugerează o prințesă într-un castel medieval. De altfel, amintirile evului mediu au impresionat-o în mod deosebit pe Elisabeta, de la turnul pe care îl locuise Frederic Barbaroza până la biserica parohială din sec. al XII-lea din apropierea reședinței Neuwied¹⁵.

Totul în această carte este o neîncetată destăinuire a unui suflet încrezător în mila lui Dumnezeu.

Romantismul Carmen Sylva a fost accentuat și de loviturile destinului:¹⁶ moartea fratelui ei mai mic Oton în 1862, moartea prietenei sale, baronesa Maria de Biero, în 1863 apoi moartea tatălui ei în 1864 și a unei alte prietene, Maria Sulzer, în 1867. Cea mai cumplită lovitură a fost însă moartea tinerei prințese Maria, la vârsta de 4 ani (1874), unicul copil al suveranilor Carol și Elisabeta.

Rămânând nemângăiată pentru totdeauna, Carmen Sylva își dezvăluie din plin tristețea în ultima poezie din Wanderstab:

“Eu sunt așa de obosită, Doamne
Ach, cheamă-mă
pe mine în fine
la marginea Tronului tău
cheamă-mă

.....

Eu am îndurat așa de mult, Doamne
Nu este oare destul?”

Multe pagini din manuscris conțin psalmi. Astfel, prima filă conține versetele 16 și 17 Naomi și Ruth din Biblie, versete ce fuseseră amintite chiar la nunta principelui Carol și a Princesei Elisabeta (15 noiembrie 1869).

“Încotro vei merge tu, voi merge și eu;
Unde vei locui tu, voi locui și eu;
Dumnezeul tău va fi și Dumnezeul meu;

Unde vei muri tu; voi muri și eu și
Acolo voi fi îngropată”

Pe altă pagină, unde apar multe chipuri de îngeri-copil, este psalmul 104, versetul 4.

“El face din îngeri săi, duhuri;
Și din slujitorii săi, o flacără de foc”.

O frumoasă urare în căsnicie pentru Principesa Maria apare în următorul poem:

“Îngerii să te conducă
La intrarea ta în casă
Alungă afară îndolala

.....
La locul cel mai sfânt
Rugăciuni curate sunt”.

De asemenea, îi vorbește despre dragoste și fericire:

“Pentru tine așa vorbește dragostea
Pentru tine așa vorbește sufletul
Pentru toate răsună din cer
Se rupe întunericul
Pe pământ se surâde
Poarta cerului se deschide
E bine, pur și fericit
Cuvintele mele sunt prea mici”.

Manuscrisul “Wanderstab” nu a fost decât un exemplar al unui stil personal, care poate era în pas cu moda artistică a acelor ani. Avem informații și despre alte manuscrise lucrate în aceeași manieră. Astfel, în 1874 după moartea fiicei sale, și-a adunat poeziile scrise în adolescență într-un volum-manuscris, pe care îl dăruiește mamei sale, Maria de Wied. Avea titlul: “Călătoriile mele prin lume”. Tot felul de rime și de mici versuri încredințate inimii unei mame”. Această culegere avea 350 pagini împodobite cu desene și ornamente colorate; era îmbrăcată cu o copertă lucrată după modelul unei vechi cărți de rugăciuni, de giuvargiul Morgan din Londra¹⁷.

În 1886, a pictat un manuscris pe pergamentul destinat bisericii episcopale din Argeș, conținând cele douăsprezece evangheliile ce se citeau în joia mare precum și Evanghelia învierii din Sâmbăta mare¹⁸. Manuscrisul are 50 de pagini mari, încadrate într-un chenar lat de 15 cm, decorat cu flori de munte, semințe de paltin, arabescuri și motive din ornamentica românească. Fundalul fiecărei pagini este deosebit de colorat; textul este scris cu aur sau argint. Pe verso-ul primei pagini sunt 11 capete de îngerași, care se aseamănă cu unii membri ai familiei decedați; sus în mijloc este chipul prințesei Maria, care trage clopotul celei de-a doua învieri.

Evanghelia este ferecată după desenele Reginei în email policrom, fondul este din aur ca și desenul. Pe spatele ferecăturii sunt scrise cuvintele

spuse de Mântuitor pe cruce și semnătura - autograf Elisabetha 1886. Muchia ferecăturii e lucrată din zale de aur împletit, după modelul evangheliilor românești, încuietorele sunt decorate cu email.

O altă evanghelie-manuscris a fost lucrată de Regină în colaborare cu Princesa moștenitoare Maria și a fost dăruită mănăstirii Sinaia¹⁹. Ea conținea toate evangheliile de peste an. La 1 ianuarie 1896 îi scria Mariei de Hohenzollern că lucrează cu Missy la un liturghier²⁰.

Alte manuscrise au fost: "Cinzeci de Rugăciuni scrise pentru rege"; "Viața fratelui meu Oton", "Concertul în luncă" scris de Vasile Alecsandri și tradus pe pergament în 1882²¹.

În anul 1890 Carmen Sylva citea manuscrisul "Visul poetului" în ședința Solemnă a Academiei Române, pe care i l-a dăruit apoi²². În anul 1901 lucra la un nou liturghier, după cum îi scrie Mariei de Hohenzollern²³, iar în anul 1903 prezenta la expoziția "Tinerimea artistică" câteva file din Evanghelie, ce o pregăteau pentru târnosirea bisericii Trei Erarhi din Iași²⁴.

Liniștită, duioasă, blândă și delicată Carmen Sylva s-a remarcat ca poetă printr-o simplitate firească, prin vibrații sufletești și pornire spre ideal, iubire și adevăr.

De preferință, a scris elegii și pastorale, dar practic a încercat toate genurile. A publicat aproximativ 50 de volume din care peste 20 erau de versuri.

În toate a scris ca să-și "formuleze ideile și nu ca să fie admirată opera făcută...nu este pentru dânsa un drum ce duce la glorie, ci un mijloc de a se apropia de oameni, de care o depărtează titlul său de Regină" scria Edmond Haracourt în articolul "Regină și poetă" apărut în 1903 în ziarul "Le Gaulois" cu prilejul apariției volumului "Bibliografia operelor de Carmen Sylva"²⁵.

Premiul Botta oferit de Academia franceză în 1888 (instituit atunci) pentru volumul "Cugetările unei regine", publicat la Paris, i-a adus pe deplin satisfacția literară²⁶.

Regina Elisabeta avea și alte pasiuni artistice. Pentru ea arta era ca o adevărată rugăciune. Literați, printre care Pierre Loti, savanți, artiști, muzicieni aveau porțile deschise la curtea reginei. Dar cel mai mult iubea muzica. Ea însăși cânta cu talent la pian.

O mare admirație a avut pentru George Enescu pe care îl aprecia, ghicind geniul acestuia. Astfel, a dorit ca la moartea ei să i se cânte quartetul lui Haydn transcris pe vremuri de George Enescu pentru orchestră și intitulat "Ultimul meu quartet"²⁷.

Spre sfârșitul vieții, tabloul trist al celor mai scumpi din jurul Carmen Sylvei s-a agravat în sufletul ei, odată cu moartea regelui Carol. Retrasă fiind la Curtea de Argeș, printr-un sentiment puternic religios, a căpătat puterea să aștepte trecerea în deșertăciune.

Căutând mângâierea în scris Carmen Sylva a fost toată viața neclintită în următoarele principii:

“Nu e decât o singură fericire: datoria; nu e decât o singură mângâiere: munca; nu e decât o singură plăcere: frumosul!”²⁸.

NOTE

1. N.G.Pravila, *Majestatea sa regele Ferdinand I al României*, București, 1915, p. 23; vezi și: Marius Verbiceanu, *Vasile Crupenschi, Viața și opera Regelui Ferdinand I. 10 ani de la unire*, București, p. 15.
2. George Bengescu, *Din viața Majestății sale Elisabeta Regina României*, București, 1906, p. 165.
3. N.G.Pravila, op. cit., p. 18; vezi și: Lucreția Carandino-Platamona, *Carmen Sylva. Prima regină a României*, București, 1936, p. 57.
4. George Bengescu, op. cit., p. 13.
5. Ibidem, p. 33.
6. Ibidem, p. 35-36.
7. Ibidem, p. 28.
8. Ibidem, p. 29.
9. Ibidem, p. 222.
10. Ibidem, p. 175.
11. Ibidem, p. 187.
12. Ibidem, p. 118.
13. Al. Tzigara-Samurcaș, *Castelul Peleş 1883-1933*, p. 114; vezi și: *Arta în România, I, Studii Critice*, Minerva, București, 1909, p. 207.
14. George Bengescu, op. cit., p. 165.
15. Ibidem, p. 37.
16. Ibidem, p. 55-56.
17. Ibidem, p. 218.
18. Ibidem, p. 149; vezi și: Lucreția Carandino-Platamona, op.cit., p. 56; Al. Tzigara-Samurcaș, *Arta în România, I, Studii critice*, Minerva, București, 1909, p. 207.
19. G.Bengescu, op. cit., p. 261-262.
20. *Arhivele Statului, Fond Regina Elisabeta 1866-1915*.
21. G. Bengescu, op. cit, p. 262.
22. Ibidem, p. 161.
23. *Arhivele Statului, Fond Regina Elisabeta 1866-1915*.
24. Al.Tzigara-Samurcaș, *Tinerimea artistică, II, Studii critice*, București, 1909, p. 216.
25. Bengescu, op. cit, p. 204-205.
26. Ibidem, p. 156.

27. Maria, Regina României, Povestea vieții mele, vol. III, Editura Moldova, 1991, p. 16.
28. Lucreția Carandino-Platamona, op. cit., p. 161.

**“WANDERSTAB” - AN ILLUMINATED MANUSCRIPT-BOOK WRITTEN BY
CARMEN SYLVA**

- Abstract -

The Queen Elisabeth of Romania was known as a poetess under the pen name Carmen Sylva. She wrote poems, prose but she also made translations from Romanian into German.

Queen Elisabeth had a great passion for illuminated manuscript. She drew, painted and wrote on parchment, thus reviving a kind of illustration that had been forgotten a long time ago. Her works remind us of the illuminated manuscripts of the Mediaeval Ages and Renaissance.

“Wanderstab” is considered an original piece of art because Carmen Sylva wrote religious poems and psalms with Gothic characters on pages made out of ivory. This work has also drawings and miniatures that remind of the Renaissance style.

The book is bound in gold and embellished with diamonds and sapphires by the goldsmith Hermeling from Cologne, who imitated the model of the prayer-books.

On the 21st of December 1893 Carmen Sylva gave this book to Princess Mary of Edinburgh before her marriage with Ferdinand, the heir to the throne of Romania.

Translated by Daniela Zdrenghea

Fig. 1. Coperta cărții manuscris "Wanderstab"
Colecția Muzeului Național de Istorie a României
The cover of the manuscript-book "Wanderstab"
The National History Museum of Romania.

Fig. 2. Prima filă din manuscrisul "Wanderstab" cu versetele 16 și 17, Naomi și Ruth din Biblie
 Colecția Muzeului Național de Istorie a României
 The first page of the manuscript "Wanderstab" with the verses 16 and 17, Nahoum and Ruth from the Bible.
 The National History Museum of Romania.